

ФАБРИКА ПОРЦЕЛЯНИ В КОРЦІ

До 230-річчя з часу створення

Закладена фабрика 1784 року Юзефом Чарторийським, литовським намісником, повністю вигоріла в 1797 році. Була відбудована 1801 року. Після смерті засновника і опікуна поступово занепала і в 1832 році була закрита. З часом знову відновила роботу, але порцелянові вироби не були такими вартісними, тому робота фабрики звелася до гончарного виробництва.

Корець сьогодні спокійне містечко, районний центр Рівненської області, в якому проживає тепер 10 тисяч мешканців. Налічує він 855 років захоплюючої історії, може похизуватися неповторною архітектурою історичних споруд, таких як замок (точніше руїни), заснований у ХІ столітті засновником роду Корецьких, князем Костянтином Бутавою; Свято-Троїцький жіночий монастир, побудований польським архітектором в стилі ампір в 1628 році; римо-католицький костел в стилі бароко 18 століття.

Та не лише прадавні архітектурні

Фабрика володіла власними магазинами на території усїєї Речі Посполитої, але головні магазини були у Варшаві, Бердичеві, на Поділлі та у волинському Костянтинові. Завдяки багаточисельним замовленням і збутові за кордон її продукція налічувала 20 тисяч штук щомісячного виробництва предметів для вжитку.

Станіслав Август Понятовський, останній король Речі Посполитої (1764-1795 роки), протегував фабриці та його керівникові Ф. Мезеру за винайдений ним якісний порцеляновий рецепт глини, нагородив француза польським громадянством та королівським перстнем.

Почалося нове життя і в самому Корці. Тут з'явилися двоповерхові кам'яні будинки, церкви і сади. Окрасою передмістя стала чудова князівська резиденція з парком на манер французького і прекрасною оранжересю. До палацу вела живописна дорога вздовж річки Корчик, оточена колоновидними тополями.

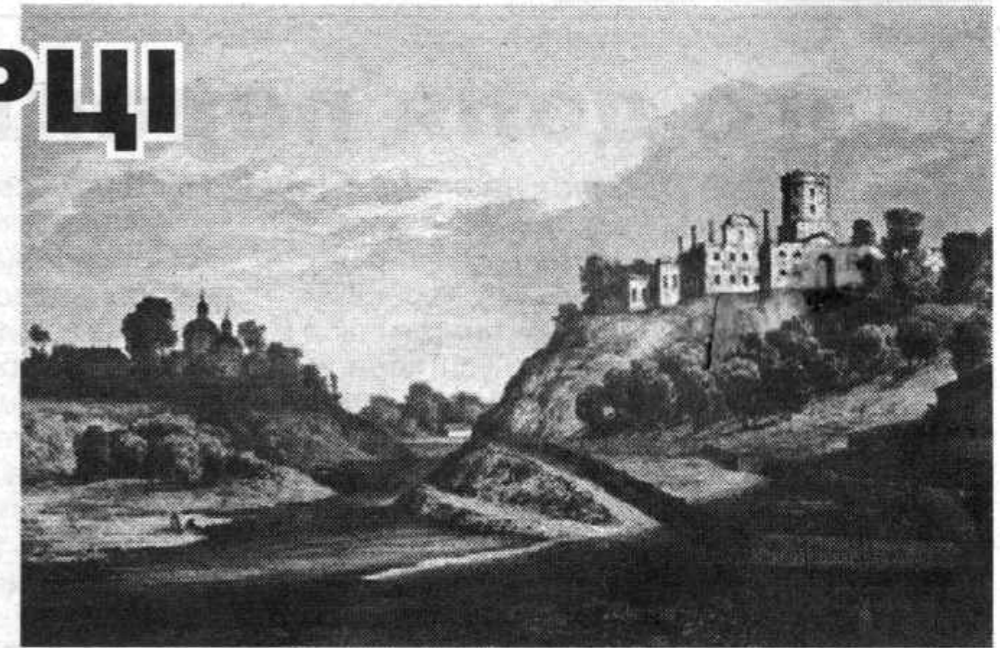
Величезних збитків завдала Корецькому фарфоровому заводу страшна пожежа, яка фактично, призвела до початку

порцелянової фабрики зокрема.

Часопис «Дзеннік Віленські» за 1830 рік подає цікавий опис корецької фабрики, написаний професором університету міста Вільне (теперішній Вільнюс) Я. Яковіцкім (уринок подано у газеті «Wolyn» за 1933 рік з фонду науково-довідкової бібліотеки Державного архіву Рівненської області):

«В Корці є фабрика порцеляни, закладена Юзефом Клеменсом Чарторийським, австрійським фельдмаршалом, який залучив для її створення 30 акціонерів.

Корецька порцеляна вогнетривка, гарно вимальована, фарби та позолота тривкі у використанні та не стираються в ужитку. Ціна різна, але вища, ніж будь-якої іншої кераміки, що виробляється в нашому краї. У секреті тримають склад глини для посуду, процеси виробництва, склад глазурі та фарби для малюнків, спосіб покриття склом порцеляни. Навіть саме приготування глини для виготовлення посуду описано було так коротко, що обросло домислами та фантазіями, за якими неможливо навіть уявити процес виготовлення порцеляни...

з часом місцеві дорогоцінні глини вичерпалися, використовувати їх для створення високоякісного фарфору стало неможливо:

«Не можна стверджувати, що волинські глини, які видобувають в Костопільському, Рівненському та Сарненському повітах зовсім непридатні для використання. Передусім цїглини використовуються для побілки хат, яку переробляють в названих населених пунктах.

В околицях Клесова, де є поклади найменш вартісної білої глини, поблизу залізничної станції Остка, є кілька цегельень, де виробляють вогнетривку цеглу. Зі станції Клесів глина вагонами експортується за кордон, останнім часом до Румунії.

Якийсь час працював завод вогнетривкої цегли в Кісоричах (біля Рокитного), одвічно там існує гончарний промисел, який базується на використанні місцевої глини.

Волинськими покладами каолінової глини, особливо людвипольськими, цікавилися усі керамічні фабрики нашого краю. За своїми властивостями вони наближені до найкращих чеських, німецьких та, навіть, англійських глин...»

Зрозуміло, що з занепадом фарфорового виробництва в Корці, занепало й життя Корця в цілому. Втратив своє обличчя прекрасний

Чашка з блюдцем 1790 рік

об'єкти – предмети гордості корчан. Промислові підприємства, серед яких почесне перше місце займав фарфоровий завод, були засобами наповнення місцевого бюджету та залучення до праці місцевої робочої

сили. Тепер ми, українці, при теперішній ослабленій економіці, навіть не уявляємо, як високо цінувався посуд, створений на Україні, в маленькому Корці. Якість тамтешнього фарфорового посуду прирівнювалася до нідерландської, англійської та німецької порцеляни.

Корецька фабрика фаянсу і порцеляни – приклад досить високого розвитку культури на Волині в кінці XVIII - початку XIX століття. Поштовхом для її відкриття стало піднесення рівня промисловості в той період на території Речі Посполитої.

Історики виділили два періоди розквіту фабрики в Корці. Перший – час керування нею Францішком Мезером (де Мезер), який був «виписаний» князем Йозефом Чарторийським з Франції. На той час Корець не уступав закордонним містечкам, тому іноземні фахівці їхали туди з задоволенням. Головним художником на заводі служив відомий Казимир Собінський, з яким співпрацювали Гжегош Хомінський, Антоній Гаєвський та Блауман (ім'я не збереглося). Робітниками були запрошені фахівці з Варшави, їх було найбільше, місцеві люди також залучалися, вочевидь, на низько-кваліфікаційні роботи.

Продукція порцелянової фабрики користувалася попитом не тільки по всій території Речі Посполитої, але й за її межами. У її 86 майстернях (або як тепер кажуть цехах) працювала тисяча робітників. Секретом успіху корецької порцеляни була сировина, найкращого ґатунку каолінова глина, рецепт якої тримався у суворому секреті. 76 художників зображали на фарфорі види місцевих пейзажів в кольорах, притаманних саме корецькій порцеляні. Тут виготовлялися розкішні кавові сервізи, витончені мереживні підноси, тарілки, блюда і вази, прикрашені дрібними голубими квіточками на білому фоні у різних відтінках, іноді застосовували срібло, надаючи посуду неперевершений вигляд.

Вази декоративні 1820 рік

занепаду виробництва, що успішно проіснувало сім років. Газета «Wolyn» за 1933 рік пише: «Бідою для заводу стала величезна за розміром нічна пожежа з 1 на 2 січня 1797 року. Згоріли тоді всі будинки, запаси матеріалів, два склади готової продукції, художнє приміщення з усіма зразками. Незважаючи на трагедію, у врятованій частині вироблялися фарфорові вироби, але вони не могли вже порівнятися красою та якістю до попередніх. Завод ледь животів до 1850 року».

Перший період розквіту фабрики закінчився в 1793-1795 роках, із закінченням правління короля Станіслава Понятовського та виїздом його в Росію. Одночасно Францішек Мезер виїхав до міста Томашова на запрошення Станіслава Замойського організувати нову порцелянову фабрику.

Другий період процвітання виробництва наступив з 1803 року і пов'язаний він був також з двома французами з прізвищами Мерольт та Пет'йон – спеціалістами, що були викликані Чарторийським з французького містечка Севре.

Пожежа, новий розподіл Польщі та російське панування на території України, смерть Чарторийського у 1810 році, початок наполеонівської війни – фактори, що прискорили занепад економіки загадкою корецької

...Оцінюючи якість порцелянової глини Дубровиці, що розташована за декілька миль від Корця, то вона є досить доброго ґатунку і не має сторонніх домішок. Видобувають її в степах, пересівають і полощуть у воді для відділення кварцових зерен і слюди. Потім мілко розтирають у спеціальних млинках і тільки тоді використовують.

Ми дізналися, що до розчину глини додають кремній з околиць Кременця та крейду найвищого ґатунку з Ямполья...»

А ні в географічному словнику, а ні на мапі Волині іншої Дубровиці немає, крім тої, що пролягає над Горинню, на північ від Сарн. Отже, до складу корецької глини входила глина з містечка Дубровиця, яка від Корця за 180 км.

Читаємо далі:

«В передмісті Корця, яке в народі називають Юзефін «на фаянсі» (лівий берег Корчика), посеред городів, а особливо територія, що належить Михайлу Ткачуку, всипана цілим та битим порцеляновим посудом. На деяких зламках можна розрізнити печатку фабрики, малюнки, якісь написи. Місцеві поговорюють, що бачили загадкову криницю, повністю завалену посудом, а ще хтось знайшов склад-схованку, повну кераміки...»

Далі автор статті зауважує, що

ринку, що народився згідно проектного плану князя Юзефа Чарторийського. Місто Корець опинилося в занедбаному стані.

Доля фарфорового заводу торкнулася і корецького палацу й замку взагалі, який і дотепер – руїна: «У 1832 році згорів красивий Корецький палац у місті, де колись розквітав блиском краси, культури, залишилися самі руїни...»

Виробознаменитого порцелянового виробництва дотепер зберігаються у фондах Рівненського та Острозького краєзнавчих музеїв, в музеях Кракова і Варшави, в приватних колекціях, які передаються з покоління в покоління.

Така ось історія нашого маленького за розмірами, але щедрого своєю

Чашка з блюдцем 1790 рік

історією древнього містечка Корець над тихою річкою Корчик.

За матеріалами фонду періодики науково-довідкової бібліотеки Державного архіву Рівненської області

Олена ГУМІНСЬКА, архівіст Державного архіву Рівненської області